

ПРАВОСЛАВНА ХРИСТОЛОГИЈА СЕВИРА АНТИОХИЈСКОГ*

Питер Фарингтон

Апстракт: Севир, протнани паптријарх антиохијски који је избегао у Египат, сматра се једним од кључних ипстхалкидонских бојослова древноисточних иј. оријенталних Православних Цркава. Аутор покушава да из бојословске перспективе нехалкидонских хришћана разјасни стварна учења Севира Антиохијског.

Кључне речи: Севир Антиохијски, Кирило Александријски, Халкидон, христологија, ипстасно јединство, природа, суштина, древноисточно православље

Севир Антиохијски један је од великих Отаца древноисточних (= оријенталних) Православних Цркава. У деценијама након Халкидонског Сабора 451. године, он је био тај који је више од свих богослова, снажно и јасно изразио христологију древноисточних Православних Цркава. Одрастао је у смутно доба Цркве које је настало после Халкидона и у доба повремених царских прогона уперених против оних који су одбијали одлуке Халкидонског Сабора. Упркос свом противљењу Халкидону, он је оvek остајао толерантан и смирен колико је то било могуће, вољан чак и да прихвати израз „у две природе“, уколико се исповеда јединство Божанства и човештва у Христу. Ипак, источни православци оптужили су Севира да је био и несторијанац и евтихијанац, док су га каснији источно–православни Сабори анатемисали заједно са Диоскором.

Стварна учења Севира неоправдано су неразјашњена како међу источно–православнима тако и међу оријентално–православнима. Ипак, његово ослањање и окренутост учењу Кирила Јерусалимског, његова јасноћа мисли, чине га корисним примером христологије древноисточног Православља. Источно–православна христологија добро је позната и објављивана, али у време данашњег дијалога чини се да су источно–православни сазнавали оријентално–православну христологију посредно, из друге руке, из извора који су често погрешни или који изврћу и извитоперују стварно веровање оријентално–православних. Учења Севира, одговарајући на многе оптужбе које чују у данашње време, представљају лек за такво неразумевање и промовишу дијалог између Цркава.

Севир је рођен у Созопољу Писидијском 465. године. Потпцао је из богате породице која га је послала на школовање у Александрију. Наставио је своје студије у Беј-

* Наслов изворника: Peter Farrington, "The Orthodox Christology of St Severus of Antioch," *Quodlibet Journal*: Vol. 3 (No. 3), Summer 2001. Аутор је клирик дохалкидонске Коптске Александријске Патријаршије, и служи као парохијски свештеник и секретар епископског савета Древноисточе Православне Цркве у Великој Британији.

руту, где је дошао под утицај групе хришћанских студената. Почео је да проучава дела Григорија Назијанзина и Василија Великог и отприлике је и крштен у овом периоду.

По крштењу, окренуо се подвижништву и почео проводити доста времена у Цркви. По завршетку студија права, одлучио је да се замонаши у Јерусалиму. Путујући у пустињу Елефтеропоља (Eleutheropolis), трагао је за још строжијим подвижништвом, али због болести и на наговор пријатеља отишао је у манастир Роман (Romanus). По деоби имовине са браћом, свој део наследства поделио је сиромашнима и посветио се монашком животу у близини града Мајума.

Сефир се већ у том периоду почео супростављати Халкидону. Мајума је била епископско седиште Петра Иверијског, једног од епископа који су рукоположили Тимотеја Елурa, и Сефир је био део традиције супростављања Халкидону. Он је одбио Зенонов Енотикон, царски покушај да се прохалкидонске и антихалкидонске стране помире, због тога што је тај документ једноставно игнорисао Халкидон, главни камен спотицања.

Сефирова критика Халкидона никада није била заснована на прихватању евтихијанства ни у каквом облику. У свом делу *Филалетес (Љубишес Исусине)*, он објашњава:

Да је заправо исповедао ипостасно јединство, Сабор би такође исповедао и једну овајлоћену природу Бога Логоса и не би дефинисао да је један Христос у две природе, раздвајајући (ипостасно) јединство на тај начин.¹

Сефир је послат у Константинопољ где је 508. године написао своје прво велико дело. Док је боравио у престоници постао је познат цару Анастасију који је био више наклоњен антихалкидонцима него халкидонцима које је предводио патријарх Македоније. 511. године патријарха Македонија заменио је Тимотеј, а онда је 512. године, након сабора који је цар сазвао у Сидону, на којем је патријарх Флавијан збачен због одбијања да анатемисе Халкидон, Сефир рукоположен за патријарха.

Приликом ступања на патријаршијски престо, Сефир је потврдио учења прва три Васељенска Сабора. Такође, потврдио је и православност Зеноновог Енотикона, али је такође јасно анатемисао Халкидон, Томос папе Лава, Несторија и Евтиха, Диодора из Тарса и Теодора Мопсуестијског. Године 514. његов Синод анатемисао је Халкидон и Томос, тумачећи да се Енотиконом поништава Халкидон.

Све ове његове активности оповргавају преовлађујуће мишљење да су након 451. године оријентално–православни тихо пошли у егзил и раскол. Овде можемо видети да су у Цркви итекако били активни они који су се противили Халкидону, те да су они који су подржавали Халкидон били у дефанзиви.

Сефир је наставио подвижнички живот и као патријарх. Распустио је многе куваре из епископске резиденције и разрушио купатила која су саградили претходни епископи. У својим проповедима, он је стално упозоравао људе на то да не треба да иду на трке и у позориште.

Међутим, 518. године умире цар Анастасије, а нови цар, Јустин, моментално наређује хапшење и кажњавање патријарха Севира. Сефир је са неким од својих епископа успео да избегне у Египат док су остали антихалкидонци били послати у тешка прогонства. Бежећи од непријатеља, од манастира до манастира, написао је нека од својих најважнијих дела и водио обимну и сталну преписку.

¹ *Philalathes*, стр. 187, наведено према *Handbook of Source Materials for Students of Church History*, стр. 214, приредио W. G. Young.

Године 530. цар Јустинијан умањео је интезитет прогањања антихалкидонаца. 532. године, Јустинијан је чак покушао да помири две завађене стране организујући састанак у Константинопољу. Најзад, 534. године, антихалкидонац Антим постаје патријарх константинопољски, док александријски патријарх постаје Теодосије, још један Севиринов пријатељ. Још једном изгледало је да је антихалкидонски покрет у успону. Ово је толико узбунило халкидонце да су употребили све своје дипломатске моћи како би пренели своје мишљење папи Агапиту с намером да овај утиче на цара. Јустинијан се ангажовао на враћању Рима и Запада у оквире империје и жртвовао је Антима у корист халкидонца Мине. На сабору у Константинопољу 536. године Сефир и његови пријатељи били су осуђени. Он сам био је оптужен да је и несторијанац и евтихијанац у исто време и осуђен на прогонство, а његове књиге требало је да буду спаљене. Уз помоћ царице Теодоре, успео је да побегне из Константинопоља и врати се у Египат. Умире у својој 73. години, након краће болести.

У периоду од 518–520. године Сефир је водио преписку са извесним Сергијем. Овај Сергије је покушавао да тумачи православно учење о оваплоћењу Христовом, али су га критиковале локалне црквене власти због тога што је говорио без дозволе. Из три писма која је Сефир послао Сергију може се много тога сазнати о Севириновој христологији која је изложена на начин који може бити користан и у данашње време. Ова писма је недавно превео и објавио др Ијан Торанс (Iain Torrance) и она свакако завређују пажњу. Писма ће и сада послужити као основ испитивања Севириновог учења. Овај есеј је само један увод у Севиринову христологију и свесно се ограничава на дело „Христологија након Халкидона“ [*Christology After Chalcedon*] (Iain Torrance, The Canterbury Press, Norwich, 1988) који иако не посвећује велики простор, ипак доста тога казује о Севириновом учењу и против несторијанаца и против евтихијанаца.

Супростављајући се несторијанском ставу о природној раздвојености Христове људске и Божанске природе, те о њиховом јединству које се постиже једино у личности Христовој, Сергије је отишао далеко од истине и грешио у тумачењу православног учења. Он је учио да постоји једноставно јединство у коме може постојати само једна природа коју Сергије узима у смислу суштине (ousia) која није суштаствена нити људској нити Божанској природи. Многи данашњи хришћани мисле да је ово заправо веровање древноисточних православних Цркава. Сматра се да ми (оријентални, древноисточни православци) у једној природи исповедамо просто јединство или сливено јединство којим се руши разликовање између Божанске и људске природе. Севириново супростављање Сергију јасно осликава основну разлику концепта „једне природе“ коју заступа Сергије и „једне оваплоћене природе“ коју заступају Кирило (Александријски – *йрим. ирєв.*) и Сефир.

Чак и површан поглед на Севиринова писма довољан је да се јасно види како Сефир следи мисли и учења Кирила Александријског. У три релативно кратка писма Сергију, може се наћи преко 60 места на којима се цитира Кирило. Много више него било који други Отац. Кад год жели да укаже нешто, Сефир цитира Кирила. Шта нам ово говори? Најпре, да је Сефир себе сматрао учеником св. Кирила. Због тога, ни у једном од Севиринових учења не можемо наћи неко против–кириловско значење, јер је он у потпуности посвећен кириловској христологији. Друго, Севиринова дела морају се читати у континуитету са Кириловим, а не као нека која уче нешто другачије. Било која нејасна појединост Севиринових учења треба се објаснити Кириловим учењем а не да се узимати као супротстављена.

Постоји велики број христолошких места у Севировим списима које је потребно размотрити. Важно је испитати оптужбе на његов рачун за несторијанизам и евтихијанизам. Како је то уопште могуће? Уколико несторијанизам тврди да постоји раздвојеност природа у Христу, а евтихијанизам говори о њиховом сливању, како онда Севир може бити крив за обе јереси? Такво разумевање, иако погрешно, могло је настати међу његовим противницима због израза „из две природе“ који је од кључне важности за оријентално–православну христологију. За древноисточно православље овај израз значи непрекинуто разликовање између Христовог Божанства и човештва али у исто време и њихово стварно и савршено јединство. У рукама оних који су прижељкивали Севирово кажњавање и прогонство, ово је изврнуто као залагање за став да је јединство природа постигнуто сливањем, мешањем човештва и Божанства и отуда њихов закључак о несторијанству и евтихијанству. Због тога морамо врло пажљиво испитати Севирово учење о Христовом човештву и Божанству и њиховом јединству.

Најпре ћемо се осврнути на оптужбу за евтихијанство. Може ли се у Севировим писима наћи нешто што оповргава ове оптужбе? Већ на самом почетку, Севир пише Сергију:

*И зашто знај да исповедање њосебношти, особености њприрода из којих је један Христос, није новошарија.*²

Севир овде указује на Сергијеву грешку у претпоставци да јединство мора значити нестанак посебног постојања сваке од природа. Даље, Севир сврстава себе у оквире православне традиције којом исповеда континуитет (непрекинутост) постојања природа у Христу. Пасус се наставља суштинским важним цитатом из дела св. Кирила:

*Чак и ако кажемо да је један Јединородни Син Божији, овајлођени и очовечени, што не значи да је он њомешан (confused) збој овоја, како што изгледа шим људима, ниши је њприрода Лојоса испишисла њприроду шела и обрнушо, већ оне настшављају заједно у њосебношћима (= особеностима) које њпридајају њприроди, и у складу са оним шшто нам је њпредашо као учење, неизрециво и неисказано јединство њпоказује нам једну њприроду Сина, али овајлођену, као шшто сам рекао.*³

Цитирање св. Кирила нам објашњава значење Севирове реченице. Овај пасус показује Севирово ослањање на Кирилову христологију и да, говорећи о посебношћима (особеностима) Христових природа, он заправо сумира Кирилов цитат кога потом и наводи. Ово значи да је човештво Христово наставило да буде човештво, а Божанство Христово да буде Божанство. Због тога израз „једна оваплоћена природа“ ни по Кирилу ни по Севиру не може значити нестанак било које природе нити њихово сливање.

Севир ово јасно ставља до знања тврдећи:

*Исповедајући једну овајлођену њприроду Боја Лојоса, Учишеш (св. Кирило) каже да оне настшављају заједно (своје њосшојање) и што у особеностиима које њпридајају њприродама.*⁴

Овим се јасно показује како Севир учи да се једна оваплоћена природа Бога Логоса мора разумети у смислу да дозвољава да две природа продужавају своје постојање у јединству природа и задржавају своје разлике и одлике. Ни у ком смислу Севир не поучава евтихијанском сливању Божанства и човештва.

² I. Torrance, *Christology After Chalcedon*, Canterbury Press, 1988, стр. 147.

³ *ibid*, стр. 148.

⁴ *ibid*, стр. 148.

Следећи цитат св. Кирила илуструје шта Севир заправо подразумева под непрекинутим разликовањем Христовог Божанства и човештва:

Због тога, чак и ако кажемо да њлош која је рођена у Витлејему није њо њприроди (када њговоримо о њприродном квалиѡеѡу, својѡству) иѡта као Лоѡс од Боѡа и Оѡа, ѡа ѡлош је ѡсѡала Њеѡва и није ѡриѡдала неком груѡом осим Сину. Оваѡлођени Лоѡс је ѡај Један Син и Христѡс и Госѡод.⁵

Ово је кључни цитат јер изражава Севирово исповедање непрекинутости разликовања и посебности између човештва рођеног у Витлејему и вечног и божанског Логоса и њиховог јединства због ког је Христос један, али без промене природа. Тело рођено у Витлејему никада није било тело човека који је посебан од Логоса или је са Логосом. Од тренутка зачећа човештво је било човештво Логоса, посебно (различито), али не и одвојено или раздeљено од Божанства. Без икаквих промена, Божанство и човештво су чинили једно у оваплоћењу.

Својим речима, Севир пише Сергију да:

„ѡосебносѡ (ѡприрода) имѡлицира различѡносѡ ѡприрода оних сѡвари које су се зближиле и сѡвориле јединсѡтво и разлика лежи у каквоѡи, квалиѡеѡу ѡприрода. Јер једна је несѡворена, а груѡа сѡворена. Због разликовања и ѡосебносѡи ѡприрода, од којих је Један Христѡс, које и даље ѡсѡстоји без ѡромене, каже се да Лоѡс Живоѡа био и виђен и доѡакнуѡ.⁶

Да ли се може јасније изразити да Севир никако није заступао став о промени Божанства и човештва? Он каже: „разлика... оѡтаје без ѡромене“. Управо исто оно што је, пре њега, чврсто заступао и Кирило, а то се никако не може поистоветити са Евтиховим учењем, како год оно било дефинисано. Јединство се исповеда учењем да су Апостоли могли дотаћи Божанског Логоса, и јасно је да јединство не значи прекидање разликовања између Божанства и човештва.

Севир је, у ствари, добро свестан јереси оних који исповедају сливање природа у Христу. Он Сергију пише о њиховом безумљу и одбија било коју могућност по којој се јединство човештва и Божанства у Христу може поредити са сливањем природа синоуѡиаста ('synousiasts'). Нити је, као они, осећао потребу да једно зло – несторијанизам – лечи другим злом – евтихијанизмом.

Да би то јасно показао, Севир поново цитира Кирилову одбрану на критике:

Уѡиѡѡе није ѡѡреѡно реѡи да је ѡлош сама ѡ себи ѡосебна ѡприрода, груѡачиѡа у оѡносу на Лоѡоса који је ѡроѡиѡао од Боѡа Оѡа, ниѡи да је Јединородни ѡо својој ѡприроди неѡѡо груѡо у оѡносу на ѡлош. Међуѡѡим, овим се не раздeљују ѡприроде након ѡиховој сједињења.⁷

Ове речи треба узети као да их је и Севир написао. Он их цитира слажући се у потпуности са њима. Није погрешно, каже он Кириловим речима, није погрешно рећи да су Христово Божанство и човештво различити. Тело је по природи једно, а Божанство је по природи нешто друго. Овде постоји јасан израз христологије древноисточног православља. Признавање постојања разлике између Христове Божанске и људске природе ни у ком смислу не значи одрицање од исповедања истинског и савршеног јединства

⁵ ibid, стр. 148.

⁶ ibid, стр. 148.

⁷ ibid, стр. 149.

међу њима. Обе ове христолошке чињенице су истините. Божанска и људска природа задржавају своју целокупност, своје различитости (особености), али чињеница јединства отклања поделу међу њима. Нема простора ни за несторијанизам ни за евтихијанство. Севир даље објашњава своје схватање јединства:

Хајде да размотримо божанску и човечанску природу. Оне не само да су по свему различите него су и посебне једна од друге. Када се исповеда јединство двеју природа, разлика квалитета природа од којих је Један Христос није нестала, већ је њиховим сјајањем у ипостаси, ошклоњена подела (= раздвајање).⁸

Ево кључног места за разумевање оријентално–православне христологије: разлика остаје, нема поделе (раздвајања), а јединство природа је ипостасно. Нико не сме дозволити било које тумачење које извитоперује овако јасну и исправну дефиницију. Греша онај који каже да се овим исповеда сливање природа. Јасно је да Севир и сви ми заједно с њим исповедамо непрекинуто разликовање Христових природа. У заблуди је онај који мисли да овим исповедамо независно постојање природа. Јасно је да Севир и сви ми заједно с њим исповедамо стварно и савршено јединство природа у којем не постоји подела, раздвајање. Није у праву онај који каже да ми верујемо у сливање, мешање суштина (ousia), јер Севир и сви ми заједно са њим исповедамо ипостасно јединство.

Ово учење није нешто што је ново или што се појавило након Халкидона те помутило јединство Цркве. Не. Севир индицира свој континуитет и сагласје са Кирилом, цитирајући га одмах након своје претходне изјаве:

Такође доушћам да постоји велика разлика или посебност између човештва и Божанства. Јер ово што је именовано, различито је по свом виду, облику у којем јесте и ни у чему нису слични једно другом. Међушим када се тајна (оваплоћења) Христовој догодила, јединство не занемарује, итнорише разлику (природа), већ ошклоња поделу, али не на тај начин да слива или меша природу. Јер је Бог Логос је (су)деловао у телу и крви, па отиш се Син разуме и именује као Један.⁹

Оријентални православци не би требало да се боје да признају стварну и апсолутну разлику између Божанства и човештва. Ово није само Севирово учење, већ и учење Кирила Александријског. Тајна оваплоћења је јединство у којем остаје разлика, али не и подела између Божанства и човештва. Овим цитатом такође је јасно да Севир и Кирило одбацују промену или мешање природа. Јединство није такво. Јединство је савршено и стварно и чува стварну разлику између Божанства и човештва.

Дакле, где се Севир разликује од Несторија и оних који деле Христа? Сигурно није у питању признавање непрекинутог разликовања између Божанства и човештва. Већ, како Севир објашњава:

Исповедамо разлику и особитост и посебност природу из којих је Христос, јер се не споримо око имена, већ исповедамо посебност која је у квалитету, својству природу, а не посебност у деловима при чему сваки има своје независно постојање.¹⁰

Тако Севир јасно ставља до знања да аргумент против Несторија није у именовању природа Божанства и човештва, нити у исповедању непрекинуте разлике и посебно-

⁸ *ibid.*, стр. 149.

⁹ *ibid.*, стр. 150.

¹⁰ *ibid.*, стр. 150.

сти. Питање је: да ли је јединство такво да дозвољава природама сопствено одвојено и независно постојање, или је јединство пак такво да су стварне и различите природе сједињене на начин да постоји Један Христос, како се Никејским Символом Вере и исповеда?

Мора бити јасно да оријентално–православни, кроз учења Севира и пре њега Кирила, као и многих других Отаца, исповедају основну христолошку чињеницу да су природе различите и да своју разлику задржавају чак у свом савршеном јединству.

Још једном кроз Севирове речи одзвања ехо Кирилових речи, које је он записао годинама раније:

Није исправно да љавимо ѡделу (која води) у независну различитост, ѡако да (ѡприоде) ѡостјају одвојене и раздвојене једна од друге, већ да засѡјуамо њихово неѡдељено јединство. Јер Лоїос је ѡостјао ѡело, ѡо речима Јовановим.¹¹

Независна различитост (independent diversity) је оно што не признајемо, а не чињеница различитости природа, Божанске и човечанске, које су потпуно различите једна од друге. Срж наше христологије, у ствари наше православне христологије, јесте у томе да су ове посебне и одвојене природе сједињене у јединство у којем нема поделе нити одвајања, промене, ни сливања.

Ми не одбијамо да ѡризнамо разлику, Боже сачувај! Али одбијамо да раздѡљујемо једног Христѡ у двојност ѡприоде након сјединења. Јер, уколико је Христѡс раздѡљен, онда су и својства сваке од ѡприоде ѡакође раздѡљена, и свако ће ѡрионуѡи својој ѡприоди. Али ако се исповеда иѡостјасно јединство, чијим испуњењем од две (ѡприоде) без ѡромене настјаје један Христѡс, једна личност, једна иѡостјас, једна ѡприоде која ѡриѡада Лоїосу оваѡлоћеном (једна оваѡлоћена ѡприоде Лоїоса).¹²

Оно за шта се Севир и Кирило толико упорно залажу јесте спречавање раздѡљивања Христа на начин да постоји Бог и да постоји човек. То је суштина несторијанства. У овом цитату, Севир показује снагу свог осећаја за оно што апсолутно морамо исповедити, а то је да су Христово Божанство и човештво различити. Нема простора за евтихијанску промену човештва и Божанства. Признавање разлике природа није нешто против чега смо. Оно што одбацујемо је стварање дуалитета природа, при чему то одбацивање не значи уништење њихових разлика, већ дуалитета у смислу успостављања два независна центра постојања, човештва и Божанства, два независна центра постојања која уништавају јединство. Ипостасно јединство је оно што обезбеђује стварно јединство двеју природа. Овај цитат јасно указује: прво, ипостасно јединство не узрокује мешање човештва и Божанства; друго, „једна ѡприоде која ѡриѡада Лоїосу оваѡлоћеном“ не значи помешану божанско–човечанску природу, нити човештво које је прогутано од стране Божанства; треће, овај цитат јасно показује да су у јединству различите природе сачувале своје различитости, али у оквиру једног конкретног постојања, а то је Оваплоћени Христос, а не сачуваних посебно као Сина Божијег и човека који су здружени на неки спољашњи начин. Двојност природа која се одбија не односи се на стварност човештва и Божанства, већ на поделу између њих којом се разрушава јединство које чини Једног Христа из две (приоде) без промене.

Кирило је тај (и Севир га цитира) који је рекао:

¹¹ *ibid*, стр. 150.

¹² *ibid*, стр. 151.

*Својства Лојоса пошала су својства човештва, и својства човештва пошала су својства Лојоса. Јер поимамо једног Христа, Сина и Господа.*¹³

Ово говори Кирило, велики православни христолог. Тешко да се он може оптужити за мешање природа човештва и Божанства или за исповедање непрекинутог јединства природа. Он још објашњава како у јединству природа у Христу постоји *communicatio idiomatum*, без промене, тако да можемо рећи да се Бог могао видети, чути и додирнути, да је Бог патио и умро. Зато, када је Христос ходао по води, то није била нити људска активност, јер није људски ходати по води, нити је била божанска, јер није Божије да хода, али то је доказ јединства човештва и Божанства, без промене, тако да можемо видети Једнога Христа, а не Бога и човека са њим.

Шта је Севир могао замерити онима који су подржавали Халкидон? Није то било исповедање стварности човештва и Божанства и разлике међу њима. Нити им је замерао што не исповедају мешање природа у Христу (јер ни он сам то није исповедао). Севир у својим писмима говори Сергију, али и својим следбеницима:

*Анашемишући оне који говоре о две природе Емануила након сједињења (оствареног јединства) и активностима и својствима природа, ми не кажемо да је предмет анашеме сама та чињеница (= постојања две природе) и именоване природа, дејства или својства, већ говоримо о две природе након сједињења (= оствареног јединства) јер су онда природе, последично, ... раздвојене пошуну и у свему.*¹⁴

Дакле, ми са Севиром имамо примедбе на оне који деле Христа, а не на оне који именују природу из којих је Христос. Грешка није у исповедању да је Христос из човештва и Божанства, а да разлике међу њима остају и након оствареног јединства. Али грешка је успостављање човештва и Божанства са својим сопственим, подвојеним деловањем, сједињеним само на спољашњи начин. Следујући Севировим аргументима, можемо видети да се не осуђује исповедање да Емануил има две природе, већ да се осуђује исповедање да Емануил има две природе говорећи о њиховим подвојеним дејствима као да постоје Бог Логос који дејствује као Бог на небесима и човек Христос који дејствује као човек на Земљи. Севир допушта именовање природа. Можемо и морамо исповедити да је Христос Бог и човек, али не можемо дозволити да ово православно исповедање буде изокренуто у смислу да постоје одвојено човек и Бог Логос. Бог Логос је тај човек Исус.

*Ми, иакође распознајемо различите изражаје: неки од њих су својствени Богу, док су неки људски, али један оваплоћени Лојос говори и једно и друго.*¹⁵

Ово је даље објашњење православне христологије оријенталних Православних Цркава. Ова једноставна реченица описује непрекинуту разлику природа из којих је Христос, исповедајући при том да је јединство такво да људски и Божански изражаји припадају Богу Логосу. Људски изражаји нису помућени нити помешани, већ припадају Богу и јесу од Бога Логоса без обзира на то што су изражени Његовим човештвом. Божанство припада Логосу од предвечности, јер је то Његова сопствена природа. Оваплоћењем је и човештво, тј. људска природа, постала Његова стварно и потпуно, због љубави Његове према нама, па због тога можемо истински рећи да се Бог Логос могао видети, чути и додирнути. Наравно, без промене, сливања предвечног Божанства и човештва које је Он присајединио Себи у времену.

¹³ *ibid*, стр. 151.

¹⁴ *ibid*, стр. 151.

¹⁵ *ibid*, стр. 153.

То је управо оно што Севир мисли када каже:

Како неко може разделиши ходање њо води? Јер, ходање њо води је стирано људској љрироди, а није својствено божанској љрироди да користиши шелесна стїојала. Зашто је ово дело овајлоћеної Лоїоса којем у истїо време љриљадају божанске и људске особине, неразделїиво.¹⁶

Због овога Севир критикује оне који покушавају да деле активности Христове тако да оне одвојено припадају различитим природама, а не оваплоћеном Логосу који је састављен из човештва и Божанства, непроменљиво. Није погрешно схватање да Христос у свом човештву делује човечански, да су говор и једење ствари које припадају човештву, а не Божанству. Али у јединству човештва и Божанства у Христу, све ове ствари припадају Богу Логосу који делује божански у јединству са својим човештвом. Оно чему се Севир супротставља је успостављање два раздвојена центра активности тако да постоји човек са Богом, а не Бог оваплоћени.

Они који исповедају једну овајлоћену љрироду Боїа Лоїоса и верују у неїоумућено јединство не одбацују свестї о разлици и љособностїи која љосїоїји у каквоїи љрирода из којих је један Христїос.¹⁷

Засигурно је Севир јасно показао да не постоји ни једна јота у његовом учењу у прилог оних који одбијају стварност човештва и Божанства у Христу. Нити је у било ком смислу тврдио да су ове савршене, стварне и потпуне природе биле окрњене или претрпеле промену или мешање. Сасвим је јасно како је чврсто и одлучно учење оријенталних Православних Цркава да људска и божанска природа имају своје стварно, савршено и непрекинуто постојање у јединству у једној ипостаси Бога Логоса. Јединство природа значи да се Бог Логос заиста оваплотио, да је он заиста потпуни Бог и потпуни човек.

Често се представља да противљење Халкидонском Сабору и Томосу папе Лава нужно води јеретичком мешању природа из којих је Христос или нестајању једне од њих или одрицању једносуштности Христовог човештва нашем. Али Оци оријенталног Православља нису никада одлутали од вере св. Кирила Александријског или св. Атанасија Великог и увек су разумели да нас Христос није могао спасити уколико није потпуни Бог, и да ниједан човек не би био спасен уколико Христос није у потпуности човек. Севир се противио Халкидону и Лаву због тога што је веровао да је Халкидон пропустио да заштити (потврди) православну христологију св. Кирила и св. Атанасија, а не зато што је хтео да уведе неке христолошке новине.

На пример, Севир критикује Лавов *Томос*, не зато што је се Лав борио против Евтихија, већ зато што је сматрао да *Томос* садржи одређене христолошке мане. Након објашњења јединства Божанства и човештва у Христу, Севир каже:

У Лавовом Томосу моћуће је уочиши одрећена месїа која су очїїледно љрошїив ових стївари и цїїширам их:

„Јер сваки од облика чини оно шїїо му љриљада. Реч чини оно шїїо љриљада Речи, а шїело испуњава оне стївари које љриљадају шїелу, и једно од њих зрачи чудесима, али груїо љошїїада љод увреде“.¹⁸

¹⁶ *ibid*, стр. 154.

¹⁷ *ibid*, стр. 155.

¹⁸ *ibid*, стр. 154.

Не може се рећи да је Севир пропустио да распознаје стварност разлике између човештва и Божанства у Христу. Нити је он икада пропустио да исповеди стварност и савршенство природа у Христу. Тако да, осуђујући овај пасус из Томоса, то не чини из разлога што исповеда јерес. У Севировим очима, и у очима његових следбеника и наследника, оних пре њега као и оних после њега, поменути пасус изгледао је као да учи да човештво и Божанство Христово имају своје сопствене центре постојања, односно да Логос постоји паралелно са телом, као да је Логос један центар, а тело други. Овај пасус изгледао је као представљање доктрине веома сличне несторијанском Логосу и човеку са Њим.

Друго је питање да ли је Лав заиста то мислио. Али, чињеница је да су оријентални православци сигурно били убеђени да је Лав заиста то учио. Ситуацију је додатно погоршавало Несторијево слагање са Томосом, али и то што су касније неки епископи који су одобравали Томос у Халкидону прослављали празник посвећен Несторију. Многима је ово изгледало као пропагирање несторијанизма другим речима, под маском поштовања св. Кирила.

Мишљење о Лавовом ставу исказаном у поменутом пасусу, Севир описује следећим речима:

Јер ако сваки облик или свака природа чини ствари које јој припадају, те ствари су које иле удруживања и односа пријатељства, као кад би господар узимао на себе ствари које врши слуша, или обрнуто, као када би слуша био прослављен изузетном имовином господара, док се оне ствари које нису својства људске природе њему приписују из љубеће пријатељства. Јер он је човек одевен Богом, који на овај начин користи моћ силе која није његова.¹⁹

Питање које је Севир на уму није толико питање како можемо поделити активности на чисто људске и чисто божанске и остале активности које су и једне и друге (нпр. ходање по води), пошто и он сам не само да распознаје природне квалитете човештва и Божанства, већ исповеда и да су све Христове активности у стварности и људске и Божанске. Али то не значи да су оне мешавина, не, већ све активности, било људске било Божанске, увек припадају оваплоћеном Логосу. Севир заправо пита: Ко чини ове ствари? Чије су оне тј. коме припадају? И налази Лавову категоризацију активности и опис да су човештво и Божанство два центра којима припадају активности, чиме се опасно иде ка подели Христа. У списима православних Отаца учи се да је Христос, Божански Логос, учествовао (participated) у човештву тј. да је био у људској природи. Своје човештво Логос добија кроз оваплоћење. Активности човештва, иако потпуно људске, припадају ипак Оваплоћеном Божанском Логосу. Ова одредница „власништва“, суделовања, недостаје у Лавовој више клиничкој и апстрактној подели активности, части и увреда. Уколико човештво пати изоловано, онда је теже разумети како, по Лавовим речима, можемо рећи да Бог пати.

Ово није критика Лавовог Томоса, који током последњих 1400 година већ има своје бранитеље. Ово је покушај да се једноставно покаже како Севир и многи други, критикујући Лавов Томос и Халкидон на претходно наведеном месту, нису желели да пропагирају Евтихијеву јерес, већ да се боре против несторијанизма који се, по њиховом утиску, овде пројављује.

¹⁹ *ibid*, стр. 154.

Севир не учи само против синоусиаста (Евтихијеве јереси) и опаженог Лавовог и халкидонског несторијанизма. Севир позитивно учи о јединству природа у Христу и овај елемент његове христологије мора се укратко објаснити. Севирово учење о јединству природа у Христу, као и остала његова учења, чврсто је ослоњено на христологију св. Кирила. Због тога, он цитира Кирила:

„Када се шајна Христова јавила међу нама, начело јединства значи признавање разлика између природа, али и у исто време, одбијање поделе природа и њихово мешање и промену. Јер Бој Логос је постојао учесник у шелу и крви, а један је Онај који схваћамо као Сина и зовемо Сином.“²⁰

Још једном, морамо разумети да јединство овог типа признаје разлику између конститутивних елемената. Али јединство забрањује поделу. Одбијајући поделу, не заступа се промена или мешање природа јер би ово значило немогућност непрекинутог разликовања природа. Постоји непрекинуто и динамично „међусобно деловање“ (interplay) између ове две одлике јединства. Неукинуто разликовање на једној и одбијање раздјеливања на другој страни. Многи Севирови противници, али и многи оријентално–православни, увидели су само први аспект у речима св. Кирила. Због недовољно пажљивог читања, они су разумели само да је св. Кирило учио о непрекинутом разликовању и по том основу су га сматрали заштитником своје позиције. Али су такође своје учење изложили критици, како у основи нису добро разумели јединство, изражавајући просто само непрекидно разликовање човештва и Божанства, без стварног учења о јединству онако како је Кирило разумео. Са Севирове тачке гледишта, мала је разлика између признатог несторијанизма Теодора, Диодора, Теодорита и Несторија и нео–несторијанизма оних који одбијају Кирилово богословље „једне природе Бога Логоса оваплоћеног“.

Св. Кирило наставља, и Севир на томе највише инсистира, да, иако је Бог Логос постао судеоник у телу и крви, ми и даље видимо једног Сина. Христово човештво, дакле, није само нешто што је Он узео и учинио својим, већ нешто у чему и кроз шта Божански Син Божији партиципира у људском постојању. Он човештво није просто придружио себи, већ је постао човек, при чему Његово Божанство није претрпело промену или умањење.

Севир поново цитира Кирилове речи које се односе на начин остварења овог стварног, потпуног и савршеног јединства човештва и Божанства без промене, сливања, одвајања и поделе:

„... пошћуно неизрецивој (неописивој) и ниједном човеку познајом, већ једино све знајућем Боју.“²¹

Севир се слаже са Кирилом да:

„Јединство се може остварити на многа начина. На пример, за људе који деле различита и ојечна мишљења кажемо да су уједињени у мишљењу када се ошклони узрок њихове поделе. Ојеч, за неке ствари које се међусобно прожимају или су међусобно срасле или су помешане шакође кажемо да су сједињене. Дакле, када кажемо да се Бој Логос сјединио са нашом природом, за нас је начин шој сједињења ван људској разумевања, јер није налик на нешто од овога што смо прејходно поменули.“²²

²⁰ *ibid*, стр. 171.

²¹ *ibid*, стр. 173.

²² *ibid*, стр. 172.

Значи можемо разумети да Севир и оријентално православље не уче да се сједињење догодило на неки од претходно описаних начина. У претходном цитату јасно да се сростање, мешање или сливање (природа) јасно одбацују, а исповеда се јединство које је изнад човекове могућности разумевања, јединство којим се одбија подела, а чува разлика на начин да је један Христос и истински, савршени човек и истински, савршени Бог, без промене или мешања иједног од та два.

Севир пише против Јована Граматика:

Знамо да је Христос један из обе (природе – прим. прев.) које су се сјединиле у природно јединство. Он је једно лице (prosopon), једна ипостас (hypostasis) и једна природа (physis) Логоса овајлоћеног, на исти начин као што је човек састављен од душе и тела. Није он један због хармонијског спајања (здруживања) две особе. Један је онај који дела, а то је Бог Логос овајлоћени. Он је онај који чини ствари различне Богу као и ствари различне човеку, тело (човештво) којем нису ствари ипостасујући различни Богу. Логос није чинио Божанска чуда, а да није био овајлоћен, нишпи је Логос био изван телесних и људских радњи и ипостаси. Јер Он се овајлоћео. Он, чија је природа била без тела, ипостасио је телесан, сједињујући са собом у својој Личности тело које ипоседује разумну душу. Зато се каже да је Он стварао у своме телу, иприисујући Њему, дакле, сва стварања тела (човештва) које Он по природи сјединио Себи.²³

Севир јасно каже да јединство јесте из два различита елемента, преегзистентног Божанства и човештва, и да је Христос једна реалност из два стварна елемента, при чему ниједан није изгубљен нити промењен приликом сједињења. Севиров нагласак је увек на томе да видимо Христа као једну овајлоћену Личност, тако да страдајући у телу, заправо страда Бог јер је то тело Божије. За Севира, стварност овајлоћења је потпуно изгубљена уколико човештво и Божанство нису стварни или нису заиста сједињени. А ако овај цитат некоме звучи као да Севир дозвољава да Божанство страда на неки начин, онда треба да се осврнемо на његову поруку Јулијану који је учио да је Христово човештво било увек нестрадално:

Бог Логос се овајлоћео и ипостасио је човек сједињујући са собом у својој Личности тело које ипоседује разумну душу. Због тога, када је шпирео незаслужена стварања тела и душе у телу које је склоно стварању и способно да ствара, Он је наставио да буде нестрадалан у свом Божанству. Дакле, то није случај као са нама људима који (када) стварамо, (по нужности стварамо) као људи. Он је слободно одабрао да шпире стварања као човек. И поново, није да Он није стварао. Не. Он је на један стварни начин иприхваћео стварање човештва.²⁴

Севир је зато апсолутно посвећен стварности човештва у Христу које је неразделиво и непроменљиво сједињено са Божанством тако да постоји један Христос. Заправо, Севир критикује евтихијевца Сергија за којег је признавање стварности човештва и Божанства исто као и несторијанско исповедање сапостојања.

„Како можеш рећи да је ово неизрециво и истинско јединство, које је Бог Логос чудесно остварио, једнако оном јединству о којем говори Несторије, а које је спајање односа (conjunction by relationship)? Зашто верујеш да морамо говорити две природе ако не исповедамо, како ти кажеш, да Христос има једну суштину (ousia)? Али управо то (што

²³ Против Јована Граматика, стр. 286, наведено према H.S.M. [Handbook of Source Materials], стр. 216.

²⁴ Против Јулијана, стр. 34, наведено према H.S.M., стр. 215.

*џи кажеш) не љредсџавља нишџа друџо до сџварно мешање сушџина. Јер џи кажеш да је немоџуће џовориџи да је Он један уколико се не џосџане једна сушџина, чак и ако је сасџављен од две различитџе сџвари.*²⁵

И даље оријенталне православце упорно оптужују да Христа свде на једну суштину (ousia), или само Божанску или пак некакву мешавину човештва и Божанства. Али Севир овде одбија да прихвати таква учења. Примарни разлог за то лежи у пропушту источно–православних, и западног хришћанства уопште, да схвате како се јединство може остварити на различите начине и да исповедање „једне оваплоћене природе“ никако не значи исповедање једне једноставне природе која је нужно или људска или Божанска или помешана. У другом писму Сукенсију, Севир цитира св. Кирила:

*„Јер џојам ‘једна’ не односи се увек на сџвари које су џо љприроди једносџавне, већ се џакође може односиџи и на оне сџвари које иду једна с друџом заједно, сасџављено, као шџо је случај са човеком који је сасџављен од душе и шела. Збоџ шџоџа, љреше они који кажу да ако је оваџлоћени Логос једна љприрода, онда џосџоји мешање љприрода, као да је људска љприрода умањена или несџала, јер она није ниџи умањена ниџи несџала. Јер, реџи да се Он оваџлоџио, довољан је знак за чињеницу да је Логос џосџао човек.*²⁶

Чудно да постоје многи источно–православни који, када им се представи претходни пасус који јединство природа у Христу описује као „састављено“ из две природе, без навођења Кирила као аутора, исти одбацују као јеретички и евтихијански. Било је и случаја да, након представљања таквог текста, источни православци кажу како је св. Кирил само један од многих отаца чија учења немају неку посебну тежину. Ипак, овај пасус потпуно описује оријентално–православну христологију: јединство није мешавина, нити просто једно спољашње персонално јединство, већ такав састав да је конкретна стварност оваплоћеног Христа и људска и Божанска, иако конституенти те стварности остају савршени и различити.

Али није Божанска природа Логоса сложена. Божанство остаје Божанство и Бог (Света Троица) није постао четворица са четири ипостаси. Не. Већ је ипостас Логоса та која је сложена, оваплоћењем постала састављена од савршене и непромењене људске и Божанске стварности и бића (being). Из тог разлога, говоримо заједно са Кирилом и Севиром не о „једној природи или ипостаси Логоса“ као да је реч о простом човештву, Божанству или мешавини, већ о „једној оваплоћеној ипостаси Логоса“, јер оваплоћењем и у оваплоћењу један је Христос у исто време и човек и Бог.

Због тога, св. Кирил је поново цитиран из различитих извора:

„Не каже се ‘једно’ увек и у свему само за оно шџо је џросџо или од једне сџвари, већ се ‘једно’ може реџи и за оно је сасџављено од две или више различитџе сџвари.“

*„Својом соџсџвенном вољом Он је џосџао човек чувајуџи љри шџоме у сваком џоџледу славу своје љприроде неџпромењене у себи, узимајуџи човешџтво џо икономији. Он је један Син из две љприроде, људске и божанске, које су џосџале једна (јединсџвена), неизрециво и неџисиво шџвореџи јединсџтво на начин који се не може разумети.“*²⁷

Јасно је да св. Кирило не говори о једној суштини (ousia) када каже једна природа. У ствари и оријентални православци су у каснијим временима користили Кирилову фразу „једна оваплоћена природа Бога Логоса“ са уметком „или ипостас“ (hypostasis),

²⁵ *ibid*, стр. 173.

²⁶ *ibid*, стр. 174.

²⁷ *ibid*, стр. 174.

тако да је јасно да се тиме пре жели описати (нагласити) једна конкретна реалност, Христос који по свом устројству и човечански и Божански, него суштина човештва и Божанства које остају оно што су увек и били. „Једна природа Бога Логоса оваплоћеног“ означава да је Христос и Бог и човек, а не да су човештво и Божанство помешани тако да су постали нека трећа, „Христова природа“.

Сефир одбацује учење да је Христос из две природе, али не зато што верује да Христос није савршени човек и савршени Бог, већ управо супротно: он у потпуности верује у то. Али за Севира и оријенталне православце „природа“ у многим контекстима не значи само суштину нечега, већ и конкретан и независан пример такве суштине. У ствари, древноисточни православци нису задовољни идејом да суштина (*ousia*, *essence*) може постојати икако другачије осим као природа или конкретна реалност. Није човечанство то које је повређено ако паднем, већ ово људско биће, овај конкретан пример људске *ousia*. Стога, Христос је „једна оваплоћена природа“, једна стварност, али сложена (*composite*). Он је „од“ и „из“ човештва и Божанства, у смислу да је од ових суштина једна стварност непомућено састављена. У ушима св. Кирила и Севира, израз „у две природе“, уколико није праћен даљим појашњењем, звучи опасно као да се исповедају две независне реалности које постоје свака за себе посебно што представља варијанту несторијанства.

Он објашњава:

„Јер сам Лојос, који је њосћојао пре свих векова у који је одувек заједно са Оцем и који има сојствену њосћас и њосћ је њо сушћини (ousia), њо икономији је њосћо сложен и израз ‘овајплоћена’ оситирава да узето шело са разумном душом њосћоји у односу са самим Лојосом и да нису независно ујосћуњени у сојственој њосћаси.“²⁸

Зато, „једна оваплоћена природа“ означава Божанског Логоса са потпуним и савршеним човештвом које је сједињено с Њим као Његово сопствено човештво а не као нека нова врста суштине која је нити људска нити божанска.

Имајући у виду то да је оријентално православље по свом карактеру тако кирилско и у складу са Оцима, човек се може запитати зашто постоји тако неразумевање ових ствари код оних који су се одвојили од нас. Већ вековима древноисточне Православне Цркве трпе несхватање и критику. Чак и данас, постоје многи хришћани чији је циљ да што је могуће више „осветле“ наше претпостављене јереси. Објављују се публикације са насловима попут „Заблуде монофизитских јеретика“, а постоје и веб-сајтови који промовишу лажна објашњења наше христологије. Готово свака енциклопедија пропагира овакве грешке и укључује одбачене ставове по којима се сугерише како ми верујемо у то да је Христово човештво нестало или се утопило у Његовом Божанству.

Неки источни православци критиковали су Његову Светост папу Шенуду III сматрајући да су су учинили велико откриће наводећи његов исказ како је тело Христово Божанско тело. Они нису схватили: прво, да Његова Светост уопште није неук када је теологија у питању и да он не говори оно што не мисли. Друго, и можда још важније, тиме се показује колико су неки одлутали од учења и сведочанства св. Кирила чије учење цитира Сефир Антиохијски:

²⁸ *ibid*, стр. 176.

„И зашто кажемо да је шело Христово божанско јер је шело Бога; да је блистивао у неопитисвој слави, непокварено, свето и живошодавно. Али нико од свештих Ошца ја ни ми не кажемо да се оно променило у природу Божанства (постало део божанске природе).“²⁹

Ова грешка осликава историјске слабости неких христологија које нису дале довољно прецизан одговор на питање: „чије је то тело?“ и које су се задовољавале пописивањем и поделом човечанских и божанских елемената и понашања. То питање је кључ христологије св. Кирила, Севира Антиохијског и оријенталног Православља.

Св. Кирило пише:

„Због шота, чак и ако кажемо да тело која је рођена у Вишлејему није по природи (када говоримо о природном квалитету, својству) иста као Логос од Бога и Оца, она тело је постала Његова и није припадала неком другом осим Сину. Оваплоћени Логос је тај Један Син и Христос и Господ.“³⁰

Ово је срж оријентално–православне христологије. Христово човештво није исто што и Његово Божанство, нити је икада престало да буде у потпуности другачије од Његовог Божанства. Оваплоћењем, а због Његове љубави и Његовом вољом, оно (= човештво) је истински постало Његово сопствено човештво.

Поново, у својим писањима против Јована Граматика, Севир јасно ставља до знања да иако човештво ни у ком тренутку није одвојено од Божанства, ипак је оно стварно тело свим својствима човештва. Христос се назива Емануилом због стварности Његовог човештва и зато што је Он истину Бог са нама, неизменљиво, несљивено.

Пре сједињења и оваплоћења, Логос је био једношаван, ни оваплоћен нишпи сложен. Али када је милостиво благодозволио постати човек не престајући при том да буде оно што је био, онда се Он назива Христом и Емануилом, именом које проистиче из дела – и Он постаје један са нама чињеницом да је у Својој Личности (hypostasis) сјединио са собом и шело које је једносуштно нашем и које је покретано разумном и интелигентном душом.

Тело није битисало пре шота, нишпи је већ било формирано, али у јединству са Њим оно је почело да битише необјашњиво, тако да се зачеће, раст, постепени развој и рођење морају односити на оваплоћеног Логоса. Управо због шот суштинској јединства (душе и) шела, за које је природно да се зачне и обликује, расте и роди, иако је Он показао да је изнад природних закона јер се шододило од Девице... и Светшота Духа... онај ко Га назива Христом, након сједињења најшачније ја означава.³¹

У закључку, христологија Севира Антиохијског је у сваком погледу сагласна са св. Кирилом. Она је истину, дубоко и потпуно православна, јер савршено изражава христологију Оца святих Сабора у Никеји, Константинопољу и Ефесу. Не постоји ни једна јота којом се могу оправдати анатеме историјски упућене од стране византијског православља и ове анатеме могли су изрећи само они који тешко да су прочитали ишта од ових учења. Христологија древноисточних Православних Цркава стоји чврсто заједно са Севиром и Кирилом у одбацавању учења да разлика између природа Божанства и човештва оваплоћењем престаје да постоји као и свих других учења којима се нарушава или окрњује потпуна и савршена стварност Божанства и човештва од

²⁹ *ibid*, стр. 180.

³⁰ *ibid*, стр. 214.

³¹ Против Јована Граматика, стр. 236, наведено према Н.С.М., стр. 215.

којих је Христос. Али не треба да престанемо чврсто исповедати како се, ради нашег спасења, оваплоћењем Логос удостојио да, на начин како је овде објашњено, уједини човештво са Својим Божанством тако да нема промене или мешања, као што нема ни поделе нити раздвајања, већ видимо Једног Христа и Једног Господа, баш како Символ исповеда. Ово је значење израза „једна природа Бога Логоса оваплоћеног“ и ово мора и даље бити срце наше православне христологије.

превод са енглеског:
Иван Ђунисијевић

THE ORTHODOX CHRISTOLOGY OF SEVERUS OF ANTIOCH

Peter Farrington

Summary: The actual teachings of Severus of Antioch have become unjustly obscure, both among the Eastern Orthodox and even the Oriental Orthodox, who should value him more. Yet his manifest reliance and dependence on the teaching of Cyril of Alexandria, and the clarity of his thought, should make him a useful exemplar of the Christology of the Oriental Orthodox. The Christological teachings of the Eastern Orthodox are widely known and published, but in this time of ecumenical dialogue it seems that most of the Oriental Orthodox Christology that Eastern Orthodox learn is derived from second-hand and erroneous accounts that twist and distort what Oriental Orthodox have always believed.

Key words: Severus of Antioch, Cyril of Alexandria, Chalcedon, Christology, nature, hypostatic union, hypostasis, ousia, Oriental Orthodoxy.